

УДК 374.14

DOI 10.31652/2415-7872-2021-67-98-106

НЕЛІНА ХАМСЬКА

orcid.org/0000-0001-5567-9266

nelina88@ukr.net

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки, професійної освіти та управління освітніми закладами

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського

вул. Острозького, 32, м. Вінниця

РОМАН ГУРЕВИЧ

orcid.org/0000-0003-1304-3870

r.gurevych2018@gmail.com

доктор педагогічних наук, професор, дійсний член (академік) НАПН України

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського

вул. Острозького, 32, м. Вінниця

НАДІЯ ОПУШКО

orcid.org/0000-0002-3013-2675

hmarka52@gmail.com

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки, професійної освіти та управління освітніми закладами

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського

вул. Острозького, 32, м. Вінниця

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ДО ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ОСВІТНЬО-КОМУНІКАЦІЙНОМУ СЕРЕДОВИЩІ ШКОЛИ В УМОВАХ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПРАКТИКИ

У статті обґрунтовано актуальність проблеми практичної підготовки майбутнього вчителя до виховної діяльності з учнями в освітньо-комунікаційному середовищі закладу вищої освіти. Визначено, що цей процес забезпечується такими видами практики: пропедевтична, інструктивно-методична, позашкільна, педагогічна. Статтю присвячено дослідженню можливостей удосконалення практичної підготовки майбутнього вчителя до педагогічної діяльності з учнями в освітньо-комунікаційному середовищі школи. Авторами здійснено аналіз сучасного стану організації та проведення кожного виду практики, окреслено проблеми, що виникають на різних етапах освоєння професії педагога. Наведено результати опитування студентів щодо ефективності їхньої практичної підготовки. Визначено, що практична підготовка майбутнього вчителя потребує вдосконалення в тому числі: оновлення програм практик, модернізація змісту різних видів практик відповідно до сучасних тенденцій розвитку освіти та потреб шкільного середовища, введення елементів дуального навчання під час пропедевтичної практики; надання переваги дієвим методам навчання, інноваційним технологіям під час різних видів практик; інтеграція менторських, коучингових і тьюторських зусиль з метою забезпечення методичного супроводу майбутніх педагогів.

Ключові слова: практична підготовка, майбутній учитель, види практики: пропедевтична, інструктивно-методична, позашкільна, педагогічна.

NELINA HAMSKA

Candidate of pedagogical sciences (Ph. D), associate professor of pedagogy, vocational education and management of educational institutions

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University

Ostrozko str., 32, Vinnitsia

ROMAN GUREVYCH

Dr.hab. of Pedagogical Sciences, Professor, Academic of NAPS of Ukraine, Director of the Science-educational Institute of Pedagogy, Psychology and Training of Masters of High Level

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University

Ostrozko str., 32, Vinnitsia

NADIYA OPUSHKO

Candidate of pedagogical sciences (Ph. D), associate professor of pedagogy, vocational education and management of educational institutions

Vinnitsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University

Ostrozko str., 32, Vinnitsia

TRAINING OF FUTURE TEACHERS FOR PEDAGOGICAL ACTIVITY IN THE EDUCATIONAL AND COMMUNICATIVE ENVIRONMENT OF THE SCHOOL IN THE CONDITIONS OF PEDAGOGICAL PRACTICE

The article highlights the importance of the problem of future teachers' practical training for educational activities with the pupils both in the educational and in the communicative environment of higher education. It has been determined that this process is provided by the following types of practice: propaedeutic, instructive-methodological, out-of-school, pedagogical. The aim of the article is to study the possibilities of improving the practical training of future teachers for educational activities with the students both in the educational and the communicative environment of higher educational establishment. The authors analyze the current state of organization and conduction of each type of practice, outline the problems that arise at different stages of mastering the teacher's profession. The results of the questionnaire of students concerning the effectiveness of their practical training are presented. It has been determined that practical training of future teachers needs improvement in the following aspects: updating the practice programs, content modernization of different types of practice according to modern trends in education and the needs of school environment, elements of dual learning introduction in the process of propaedeutic practice; giving preference to effective teaching methods, innovative technologies in the process of different types of practice; integration of mentoring, coaching and tutoring efforts in order to provide methodological support to future teachers.

Keywords: practical training, future teacher, types of practice: propaedeutic, instructive-methodological, out-of-school, pedagogical.

Реформування освіти України відбувається на тлі світових тенденцій розвитку – глобалізації, інтернаціоналізації, цифровізації, гаджетизації, що вимагає підготовки конкурентоспроможного на ринку праці вчителя зі сформованими навичками пізнавальної гнучкості, саморегуляції, аналітичного та критичного мислення, комунікації, продукування професійних ідей інноваційної спрямованості, розв'язання завдань медійної та ІКТ-грамотності.

Відповідно виникає необхідність у розробці нових підходів до практичної підготовки майбутнього вчителя, що є одним із пріоритетних напрямів освітньої діяльності педагогічних ЗВО, оскільки вміння, навички, досвід, яких набуває студент під час конкретних дій є визначальними у формуванні професійної компетентності. Важлива роль у цьому процесі належить різним видам практик: пропедевтичній, інструктивно-методичній, позашкільній, педагогічній. У сукупності вони створюють систему, що ґрунтується на принципах демократичності, систематичності, послідовності, комплексності, активності та самостійності суб'єктів навчання. В умовах сьогодення актуалізуються методологічні підходи до проведення практики, а саме: гуманістичний, діяльнісний, компетентнісний, інтегративний, особистісно-зорієнтований. Зміст практик, методи навчання під час їх проведення постійно удосконалюються відповідно до сучасних вимог та світових освітніх тенденцій.

Про величезну значущість практичної підготовки майбутнього вчителя підкреслюється у Педагогічній Конституції Європи. Так, у ст 9.3 зазначено, що практика забезпечує «занурення» особистості в реальний виробничий процес, пізнання його не тільки ззовні, тобто на основі теоретичних знань, але й з середини, в усій повноті виробничої дійсності, конкретики, життєвості. Поза практикою підготовка майбутніх фахівців є явищем неможливим. Учителем, вихователем, наставником людина стає не тоді, коли вона освоїла певну суму знань, котрі має передати учню і, навіть, не тоді, коли вона оволоділа відповідними навчально-виховними методиками чи технологіями, а насамперед, тоді, коли вона усвідомила себе як особистість, виховала в собі якості неприйняття, відторгнення фальшу, впевнилась у своїй правоті провідника життєвої справедливості [11]. Поза практикою, як вказано в документі, підготовка майбутніх фахівців є явищем неможливим, оскільки цей аспект є визначальним показником підвищення якості підготовки випускників.

Особлива роль практики в умовах упровадження елементів дуальної освіти, внаслідок чого розбудовується партнерство школа (вчитель), ЗВО (студент), ЗВО (викладач), що сприяє врахуванню вимог роботодавців щодо формування професійної компетентності майбутніх учителів.

Теоретичні аспекти організації педагогічної практики досліджують вітчизняні вчені М. Євтух [5], Н. Казакова [8], Л. Лисенко [10], М. Огієнко [10], Ю. Радченко [17], Г. Товканець [12], Ю. Шапран [18], Зарубіжний досвід проведення практики висвітлюють науковці Н. Авшенюк [6], Л. Дяченко [6], М. Кадемія [7] та ін.

Практико-зорієнтований підхід до формування готовності майбутнього вчителя до професійної діяльності розглядає Н. Лалак у контексті освітніх реформ, інтеграції навчального процесу, застосування інноваційних технологій навчання; у формуванні професійної майстерності майбутнього вчителя шляхом застосування технологій кейс-стаді та методу проектів О. Антонова [1].

Роль практики у формуванні професійної компетентності майбутнього вчителя розглядає Н. Дудик. Авторка обґрунтовує думку про те, що ця форма навчання є провідним чинником саморозвитку індивідуально-творчих можливостей майбутнього педагога. М. Воровка [2], А. Проценко [14] характеризують педагогічну практику як засіб формування професійної майстерності учителя в умовах

реформування освіти. Науковиця О. Семенов [16] характеризує педагогічну практику як одну із форм навчання і визначає, що підготовка майбутніх учителів до педагогічної практики це цілеспрямований процес, що зорієнтований на формування компетентності майбутнього вчителя до виконання професійних функцій в умовах Нової української школи. Авторка окреслює низку проблем в організації та проведенні практики, що зумовлені поширенням вірусу COVID – 19, пропонує різноманітні онлайн платформи для дистанційного навчання. Сучасний стан і шляхи комплексного оновлення практичної підготовки майбутнього вчителя до інклюзивного навчання учнів в системі формальної освіти розкриває О. Гордійчук [3].

Метою статті є дослідження можливостей удосконалення підготовки майбутнього вчителя до педагогічної діяльності з учнями в освітньо-комунікаційному середовищі школи в умовах практики.

Як уже зауважувалося, практична підготовка майбутнього вчителя забезпечується такими видами практик: пропедевтична, інструктивно-методична, позашкільна, педагогічна.

На початковому етапі входження студента в учительську професію варто враховувати особливість її освоєння. Адже нинішній студент, у минулому учень, починаючи з першого класу, має можливість не тільки знайомитись із цією професією, а й бути безпосереднім учасником освітнього процесу. Проте, освоєння цієї професії в учнів проходило стихійно, однобічно і, на жаль, не завжди на кращих зразках. Стереотипи вчорашньої школи майбутній фахівець може вносити в нинішню і майбутню школу, якщо початковий етап його практичної підготовки буде проходити неконтрольовано, без належного аналізу. Адже ввійти у професію вчителя, не навчившись бачити дидактичних, виховних і розвивальних аспектів освітнього процесу, не усвідомлюючи впливу на цей процес особистісних якостей, призведе до того, що не подолаються учнівські стереотипи засвоєння професії вчителя і майбутній фахівець перенесе їх у власну професійну діяльність. Запобігти цьому, подолати такі явища – призначення різних видів практики. А тому важливою є активна участь викладача в подоланні студентом хибних уявлень про педагогічну діяльність, яких він набув у шкільні роки.

Отже, метою пропедевтичної практики є формування загальнопедагогічної компетентності майбутнього вчителя. Варто зазначити, що базою цього виду практики є заклади загальної середньої освіти. Під час її проведення можна впроваджувати елементи дуального навчання. Відтак у змісті пропедевтичної практики передбачено виконання завдань з навчальних педагогічних дисциплін, що відображають психолого-педагогічний аспект підготовки, зокрема, вивчення дидактики, теорії виховання, методики виховної роботи, основ педагогічної майстерності; виховної діяльності вчителя; освітньої діяльності вчителя за фахом.

У процесі пропедевтики важлива роль належить керівнику практики, який має супроводжувати роботу кожного студента під час виконання ним завдань. Функція викладача – навчити студента бачити і аналізувати освітній процес з професійної точки зору.

Виконуючи завдання розділу «Навчальна діяльність учителя», студенти разом із викладачем проводять спостереження, обговорення уроків за фахом та аналізують їх дидактичний аспект. Окрім того, майбутні фахівці готують і проводять фрагменти уроків із застосуванням окремих методів навчання (інтерактивні, проблемні, частково-пошукові, дидактичної гри, з використанням опорного конспекту тощо). Моделювання та мікрОВикладання дають шанс майбутньому фахівцю осмислювати власні професійні дії, долати проблеми, виявлені під час проведення фрагментів уроку.

На наступному етапі пропедевтичної практики – «Виховна діяльність учителя», студенти навчаються бачити та аналізувати виховні аспекти уроку, що зазвичай під час виробничої практики упускаються. Самостійно, без допомоги викладача, студентам важко цьому навчитись. З метою реалізації такого принципу навчання, як поєднання теорії і практики, вони моделюють та проводять фрагменти виховних заходів із застосуванням різних методів виховання.

Далі діапазон змісту пропедевтичної практики поступово розширюється і студенти проходять адаптаційний період входження в майбутню діяльність вчителя за фахом та класного керівника. Виконуючи завдання з розділу «Освітня діяльність вчителя за фахом (основна школа), виховна робота класного керівника», студенти спостерігають та обговорюють методичний аспект уроку; аналізують індивідуальні особливості учнів та особливості виховної роботи класного керівника на основі перегляду відеосюжетів педагогічної тематики; моделюють та проводять фрагменти виховних заходів із застосуванням різних методів, прийомів виховної роботи.

Як свідчать наші спостереження, під час виробничої практики (4-их курсів і студентів магістратури), упускається така важлива складова професійної підготовки як особистісна, що разом із іншими компонентами визначає професійну компетентність майбутнього педагога. Саме тому на наступному етапі пропедевтичної практики (розділ «Професійна підготовка вчителя») студенти спостерігають та обговорюють майстерність учителя на уроці, демонструють фрагменти виступу перед аудиторією. Тут аналізується робота кожного студента з точки зору сформованості у нього вмінь невербальної та вербальної комунікації, наявності у нього таких професійнозначущих якостей як впевненість, самоволодіння, оптимізм,

тактовність, толерантність, креативність тощо. Майбутні вчителі вдосконалюють уміння педагогічної техніки, розвивають педагогічні здібності, здатність до аналізу та самоаналізу власної педагогічної діяльності. Важливо підкреслити, що виконання студентами завдань усіх змістових модулів здійснюється на основі рефлексії та саморефлексії. Це не просто знання і розуміння суб'єктом самого себе, а й визначення того, як інші знають і розуміють «рефлексуючого», його індивідуальні особливості, емоційні реакції, когнітивні уявлення. І як результат, студент може бачити власні успіхи та виробляти шляхи подолання недоліків. Адже не секрет, що упускаючи психолого-педагогічний аспект підготовки, ми стаємо свідками того, що студент, маючи гарну методичну підготовку, не адаптований до професійної діяльності.

Авторами було проведено анкетування та інтерв'ю зі студентами факультету філології й журналістики, математики, фізики, технологій, іноземних мов, історії, етнології і права, природничо-географічного факультету – всього 161 особа.

Те, що пропедевтична практика є одним із найважливіших етапів на шляху до професійної діяльності майбутнього вчителя, свідчить той факт, що серед опитуваних студентів третіх-четвертих курсів 61,8% респондентів цей вид практики поставили на перше-друге місце серед циклу педагогічних дисциплін.

Пропедевтична практика впливає на формування мотивів професійної підготовки. На запитання, «Що спонукає вас відвідувати пропедевтичну практику?» 41% з опитуваних студентів указали на прагнення до якісної та відповідальної підготовки для роботи в школі, 52,8% – глибше пізнати специфіку педагогічної діяльності; 24,2% – бажання переконатись у правильності професійного вибору. Є частина студентів, що орієнтується лише на зовнішні мотиви навчання, а саме: 29,8% студентів зазначили, що відвідують практику, бо не хочуть нарікань, або мають бажання одержати високі бали.

У процесі пропедевтичної практики формується професійна спрямованість майбутніх вчителів, зокрема підвищується інтерес до вчительської професії. Про це свідчить анкетне опитування, проведене серед студентів. 14,3% майбутніх вчителів відзначають, що професія педагога дуже подобається; 55,2% – більше подобається, ніж не подобається; 9,3% – ставляться байдуже; 6,8% – професія не подобається; 14,3% – не можуть відповісти.

Нами вивчено ефективність застосування методів навчання, які використовуються під час проведення пропедевтичної практики. На запитання: «Які прийоми, методи роботи під час практики ви вважаєте найбільш ефективними в плані професійного розвитку?» 42,2% студентів стверджували – виступи перед аудиторією, 34,2% – проведення дискусій, 36,2% – обговорення та аналіз уроків, 26,8% – обговорення педагогічних ситуацій, 30,4% – проведення фрагментів уроків, 24,8% – проведення фрагментів виховних заходів, 37,8% – публічні виступи. У процесі пропедевтичної практики майбутні педагоги вдосконалили професійні вміння, а саме: комунікативні – 67,7%, прогностичні – 30,4%, творчі – 60,8%, рефлексивні – 18,0%, аналітичні – 37,9%, організаторські – 51,6%.

Про результативність пропедевтичної практики свідчать також такі результати опитування: 70,2% студентів відзначають, що ефективним є використання дискусій, фрагментів уроків, виховних заходів, виступів; 58,3%) – практика проходить цікаво, емоційно, з високою активністю; 44,7% опитуваних вважає, що заняття під час практики стимулюють інтерес до професійної діяльності; 21,7% – оптимальне використання активних методів. Студенти відзначають, що пропедевтична практика сприяла вдосконаленню у них професійних якостей, а саме: підвищився рівень ерудованості – 33,5%; культури мовлення – 70,2%; професійної уваги – 59,5%; вольових якостей – 28%; дисциплінованості – 31,7%; удосконалилась техніка саморегуляції – 29,5%; з'явилося прагнення до самовдосконалення – 24,8%.

Зросла активність студентів під час пропедевтичної практики: студенти виступали з повідомленнями, брали участь в обговореннях, дискутували тощо.

Інструктивно-методична практика – наступний етап практичної підготовки майбутнього вчителя.

Метою інструктивно-методичної (навчальної) практики є підготовка студентів до роботи з дітьми в літніх оздоровчих установах: оволодіння методикою організації дозвілля дітей в період їхнього оздоровлення та відпочинку; набуття умінь та навичок виховної роботи з дітьми в умовах дитячої оздоровчої установи; поглиблення і закріплення теоретичних, методичних знань студентів, одержаних у процесі вивчення дисциплін психолого-педагогічного циклу.

Особливістю цього виду практики є розвиток і збагачення професійного досвіду студентів, що набуває особистісного смислу; самореалізація студентів; співробітництво з викладачами, педагогічна підтримка; суб'єкт-суб'єктні стосунки, побудовані на добровільному взаємному спілкуванні.

Під час практики студент занурюється в створене комфортне, професійне середовище, що сприяє саморозвитку особистості, професійному самовизначенню на основі гуманних та демократичних стосунків, суб'єкт-суб'єктної взаємодії, поваги один до іншого, значимості кожного у колективі, різноманітної діяльності, її оцінювання та психолого-педагогічного аналізу, створення умов для самореалізації кожного студента шляхом проведення колективних творчих справ. Ця атмосфера вирізняється високим емоційним забарвленням, захопленням цікавою діяльністю, творчим підходом, мажорним настроєм, де кожен

почувається комфортно, затишно, і відчуває свою необхідність бути тут і тепер. Для цього стимулюється неординарність, оригінальність ідей, дається свобода вибору змісту діяльності, працюють педагогічно-наставники, які показують гідний приклад для наслідування.

Під час практики працюють майстер класи – «Справи в загоні» (організація самоврядування в тимчасово створених групах дітей); «Марафон ігор» (методика використання ігрових форм роботи в умовах табору); «Масово-затійна робота / Пісенний вернісаж» – моделювання, захист творчих програм та розучування пісень); «Рухливі ігри; (спортивно-оздоровча робота в таборі); клуби – «Діалог» (соціально-психологічна підготовка студентів до спілкування з вихованцями при вирішенні конфліктних ситуацій); «Підліток» (робота з важковиховуваними дітьми в умовах табору); «Здоров'я» (охорона та зміцнення здоров'я дітей); студії – «Ритміка» (участь в анімаціях, навчання танцю); «Художньо-прикладна» (методика виготовлення поробок, аплікацій, оформлення та випуск преси).

Цінність цього виду практики в тому, що студенти навчаються створювати власні авторські творчі виховні проекти. Серед них Театр-фест – студенти виражають себе в різних видах театрального мистецтва, готують та презентують програми народного театру, театру тіней, драми, народного мюзиклу детективу, комедії, пісні). Виховний проект «Веселкове літо» – передбачає моделювання та презентацію тематичних днів у таборі: день лицаря, день гумору, день іменинника, день України, день моди, день фантазії, що оцінюються за відповідність змісту меті, виховний ефект, творчість, забезпечення контакту з аудиторією. Після проведення колективної творчої справи визначаються кращі загони в номінаціях «Справжній політ фантазії», «Найщиріші українці», «Супер модельєри табірної зміни», «Шанувальники природи», «Перлини сміху», «Донкіхоти табірної збору»; конкурс малюнка на асфальті «Я малюю свою Україну» – учасники виражають глибокі почуття любові до рідної землі через декламування власних віршів, пісень, творів, проявляють акторську майстерність тощо. Завершується конкурс проникливими рядками:

Не ділимо це небо,
Не ділимо хатини
Й сім'ї не ділимо, бо ми браття єдині.
В українському слові,
В українській корінні,
В українській любові.

Переможцям конкурсу призначаються атрибути: «оригінальність», «креативність», «яскравість», «змістовність», «актуальність».

На зборі студенти набувають досвіду організації роботи прес-центру в умовах діяльності дитячого колективу, навчаються виявляти фантазію, робити добірку матеріалів для стіннівки, готують радіопередачу. Конкурс газет оцінюється за відповідну наповнюваність та оригінальність змісту рубрик газети, техніку виконання, грамотність матеріалу, що подається. Переможці огляду-конкурсу «Прес-центр» відзначаються в таких номінаціях, як: «Натхнення», «Барвісті фантазії», «Кольорові мрії», «Цікава скарбниця», «Оригінальний задум», «Райдужне літо». Над цими проектами працює кожен студент, виявляючи власні здібності, нахили уподобання. Яскраво проходить підведення підсумків цього виду практики – церемонія братання, фотографування, нагороди кращих тощо. Студенти висловлювали захоплення такою формою роботи.

Метою *позашкільної практики* є формування в студентів цілісного уявлення про організацію та зміст педагогічної діяльності в дитячих оздоровчих закладах, набуття студентами-практикантами вмінь і навичок виховної роботи з дітьми, вдосконалення і зміцнення теоретичних та методичних знань студентів, одержаних у процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін. Позашкільна педагогічна практика, що проходила після третього курсу ЗВО бакалавра всіх спеціальностей спрямована на практичне ознайомлення студентів з питаннями організації та функціонування дитячих оздоровчих установ з цілодобовим та денним перебуванням дітей; удосконалення та закріплення теоретичних знань, одержаних студентами у процесі вивчення дисциплін психолого-педагогічного циклу під час виконання обов'язків вихователя дитячої оздоровчої установи; формування професійно-педагогічних умінь і навичок організації життєдіяльності дітей в умовах дитячої оздоровчої установи з урахуванням їхніх вікових та індивідуальних особливостей; розвитку умінь професійного спілкування; засвоєння методик аналізу та самоаналізу діяльності вихователя; планування і проведення колективних заходів виховного та пізнавального змісту, тематичних днів у літній оздоровчій установі; планування та проведення заходів з дотримання дітьми та підлітками безпеки життєдіяльності стосовно колективного проживання і відпочинку, правилам поведінки у випадку виникнення надзвичайних ситуацій різного походження.

Спрямування *педагогічної практики* здобувачів вищої освіти – бакалаврів полягає в їхній підготовці до виконання основних функцій діяльності класного керівника, розвитку загальнопедагогічних компетенцій для здійснення виховної роботи з учнями. Особливість виховної діяльності майбутніх учителів під час педагогічної практики полягає в тому, що вони ознайомлюються зі змістом і обсягом роботи класного керівника, самостійно виконують його функції та обов'язки. Виховна робота з учнівським колективом

передбачає головні напрями діяльності студентів-практикантів: організацію різноманітної, захоплюючої соціально значущої діяльності через самоврядування і організацію спілкування дітей для створення сприятливого психологічного клімату в колективі. Система виховної діяльності класного керівника містить такі блоки: діагностичний, змістовно-цільовий, організаційно-діяльнісний, технологічний, результативно-оцінювальний, коригувальний. Виховна діяльність студентів під час практики сприяє формуванню у них самостійності у визначенні та реалізації завдань освітнього процесу. Ця практика позитивно впливає на якісні характеристики майбутніх вихователів, що відображається у розвитку їх творчих здібностей (ерудиція, уява, здатність до аналізу, самоаналізу, готовність до інноваційної діяльності). Не менш важлива її роль у формуванні педагогічних здібностей: комунікативних, конструктивних, прогностичних, експресивних, організаторських.

У процесі педагогічної практики студенти набувають професійних умінь, визначають мету виховання у відповідності з рівнем вихованості учнів, виробляють стратегію освітнього процесу на основі педагогічної діагностики та прогнозування, використовують різні форми і методи організації дидактичних та виховних аспектів діяльності, аналізують, узагальнюють та корегують їх. Увага студентів акцентується на вирішенні виховних проблем сучасної школи. Серед основних із них – це прояви в шкільному середовищі такого негативного явища, як булінг; безпека учня в інформаційному середовищі; насилля в сім'ї; профілактика важковихованості тощо.

Варто зазначити, що більш демократично визначаються бази практики. Студенти направляються на практику з подальшим працевлаштуванням. Педагогічна практика (виробнича) здобувачів вищої освіти бакалавра передбачає як методичну, так і психолого-педагогічну підготовку. Проте, в зв'язку зі скороченням кількості годин (викладачам кафедри педагогіки, психології виділяється 0,5 год. на студента), психолого-педагогічна підготовка обмежується лише виховною діяльністю класного керівника, перевага ж надається методичній (виділяється 3 год. на студента). І як наслідок, спостерігається нездатність студента інтегрувати знання визначальних блоків дисциплін (загальнонаукових, психолого-педагогічних, фахових) у розв'язанні конкретних педагогічних завдань. Більше половини студентів 4-го курсу та магістрів, які проходили педагогічну практику (55,8% із числа опитаних), відчують значні труднощі, що пов'язані із застосуванням знань у практичній діяльності з психології, дидактики, теорії та методики виховання, методики викладання фахового предмету. Понад 42% студентів під час практики зіткнулися із проблемами, котрі пов'язані із низьким рівнем комунікативних умінь (невміння налагодити контакт з учнями, відчують страх перед діяльністю, невпевненість, нездатність оперативно і адекватно реагувати на педагогічні ситуації тощо); 38% студентів не вміють активізувати пізнавальну діяльність учнів, стимулювати мотивацію учіння; 34% – відзначили, що їм важко організувати діяльність учнів на уроці; 31% студентів вважає, що під час практики не змогли виробити індивідуальний стиль педагогічної діяльності; 27% – студентів відчули труднощі під час психолого-педагогічного аналізу уроку, виховного заходу.

Під час практики використовуються такі методи навчання як інструктаж, відеометод, вправлення за допомогою програми-тренажера «Твори себе сам» (розробники Н. Добіжа, Н. Хамська), що забезпечує можливості пошуку власного Я; навчити способів конструювання знань, виходячи з індивідуальності й неповторного досвіду кожної особистості. Програма-тренажер містить такі блоки: пам'ятки майбутньому вчителю іноземної мови, методичний інструментарій, діагностичні засоби, педагогічні ситуації та відео ситуації уроків різних рівнів складності включно зі схемою аналізу індивідуального стилю спілкування вчителя, вправи на формування індивідуального стилю педагогічного спілкування майбутніх учителів іноземної мови. З метою забезпечення педагогічної підтримки та постійного зворотного зв'язку із майбутніми учителями створено сайт «У майбутнє разом».

Отже, під час проведення всіх видів практики формуються вміння: організувати діяльність учнів і власну діяльність; чітко планувати виховний процес, дотримуватись послідовності в діях; володіти навичками педагогічного спілкування; застосовувати доцільні методи виховання; передбачати результати власної діяльності; будувати альтернативні моделі педагогічної діяльності; проектувати розвиток особистості й колективу; аналізувати досвід і практику роботи класного керівника, власну професійну діяльність; визначати проблему колективу на основі вивчення його особливостей; організувати позаурочну виховну діяльність школярів; регулювати міжособистісні стосунки в колективі, знаходити відповідні форми спілкування; поєднувати індивідуальну та колективну роботу з дітьми; організувати самоврядування в колективі і спрямовувати його діяльність; створювати умови для розвитку самодіяльності дітей та підлітків; використовувати всю систему можливих педагогічних впливів в умовах освітніх закладів; установлювати педагогічно доцільні стосунки з учнями та колегами тощо.

Проте, в нинішніх умовах практична підготовка майбутніх учителів має бути інноваційного змісту, форм організації, методичного забезпечення. На наш погляд, цей процес потребує вдосконалення в такому:

1. Оновлення програм практик з урахуванням можливостей здобуття майбутнім фахівцем різних форм освіти: формальної, неформальної, інформальної; підготовки майбутнього вчителя до роботи в умовах

інклюзивного освітнього середовища, до роботи з учнями з урахуванням особливостей дистанційної та змішаної форм навчання.

2. Уведення елементів дуального навчання під час пропедевтичної практики. Організація її проведення та її зміст мали б поєднуватися з вивченням педагогіки. Вивчення дидактики – супроводжуватися виконанням завдань практики за розділом «Навчальна діяльність вчителя», теорії виховання – «Виховна діяльність учителя. Вивчення навчальної дисципліни «Методика виховної роботи» – виконання програми практики за розділом «Виховна діяльність класного керівника»; вивчення навчальної дисципліни «Основи педагогічної майстерності» – виконання завдань програми практики «Професійна діяльність вчителя». В умовах упровадження елементів дуальної освіти розбудовується партнерство школа (вчитель), ЗВО (студент), ЗВО (викладач), що забезпечує можливість виконання вимог роботодавців щодо формування професійної компетентності, інтеграцію навчальної та педагогічної діяльності як способу досягнення цього результату.

3. Модернізація змісту різних видів практик відповідно до сучасних тенденцій розвитку освіти та потреб шкільного середовища: участь майбутніх педагогів у заходах на здобуття неформальної та інформальної освіти; підготовка майбутнього вчителя до роботи з дітьми з особливими потребами; підготовка майбутнього фахівця до роботи з учнями в умовах дистанційної, змішаної форм навчання.

4. Надання переваги дієвим методам навчання, інноваційним технологіям під час різних видів практик, зокрема: проєктним, кейс-методам, інтерактивним, цифровим, методу гейміфікації (одержання задоволення в процесі навчання), змішаного навчання (blended learning) тощо.

5. Інтеграція менторських, коучингових та тьюторських зусиль з метою забезпечення методичного супроводу майбутніх педагогів і проведення контролю за їх діяльністю під час різних видів практики.

Висновки. Отже, удосконалення практичної підготовки майбутнього вчителя до виховної діяльності з учнями має ґрунтуватися на виявленні проблем цього напрямку та визначенні шляхів їх розв'язання з урахуванням тенденцій модернізації освітнього процесу ЗВО та потреб шкільної практики.

Література

1. Антонова О.Є. Практико-орієнтований підхід у формуванні професійної майстерності майбутнього вчителя : монографія. *Теорія і практика професійної майстерності в умовах цілежиттєвого навчання: монографія* / за ред. О. А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во Рута, 2016. С. 262-285.
2. Воровка М. І., Проценко А. А. Педагогічна практика як засіб формування професійної майстерності вчителя в умовах реформування освіти. 2020 р. № 69. Т. 2. С. 57-61. URL: <http://www.pedagogy-journal.kpu.zp.ua> > part_
3. Гордійчук О. Є. Практична підготовка майбутнього вчителя початкової школи до інклюзивного навчання учнів: сучасний стан і шляхи комплексного оновлення. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 19. Корекційна педагогіка та спеціальна педагогіка*. №38. 2019. С. 66 – 73.
4. Дудник Н. Роль педагогічної практики у формуванні професійних компетентностей майбутнього вчителя. *Проблеми підготовки сучасного вчителя*. 2017. Вип. 16. С. 129-135. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ppsv_2017_16_18
5. Євтух М.Б. Роль педагогічної практики у підготовці майбутнього вчителя. *Scientific discoveries: projects, strategies and development: Collection of scientific papers «ΑΟΓΟΣ» with Proceedings of the International Scientific and Practical Conference* (Vol. 2), October 25, 2020 p., № 69, Т. 2. 61 2019. Edinburgh, UK: European Scientific Platform. С. 140–143. URL: http://lib.iitta.gov.ua/717595/1/24-63-PB-140-143_Тези_М.Б.%20Євтуха.pdf
6. Зарубіжний досвід професійної підготовки педагогів : аналітичні матеріали / Авшенюк Н.М., Дяченко Л.М., Котун К.В., та ін. Київ: ДКС «Центр», 2017. 83 с.
7. Кадемія М.Ю., Пархоменко В. А., Габрійчук Л.Е. Європейський досвід упровадження дуальної форми навчання. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія Педагогіка і психологія*. 2021. Випуск 66. С.116-122.
8. Казакова Н.В. Організаційно-методичні засади практики студентів-філологів у вищій школі. *Педагогічний дискурс*. Випуск 20, 2016. Pedagogical Discourse, Issue 20, 2016. С. 72- 77.
9. Корсікова К. Г. Рефлексія майбутніх педагогів як компонент успішного проходження педагогічної практики / *Зб. наук. праць Педагогічні науки* 2. 2018. С. 159-162. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/704765.pdf>
10. Огієнко М.М., Лисенко Л.Л. Наступність в педагогічній практиці й безперервність пошуку професійних компетентностей як основа зростання майбутнього вчителя фізичної культури. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки. Фізичне виховання та спорт*. 2016. Вип. 139(1). С. 349–353.
11. Педагогічна Конституція Європи. URL: <https://svitovid6.webnode.com.ua/news/pedagogichna-konstitutsiya-jevropi/>
12. Педагогічна освіта і професійна підготовка в сучасному соціокультурному середовищі : [монографія] / За заг.ред. Товканець Г.В. Мукачево : Редакційно-видавничий центр МДУ, 2018 302 с.
13. Про затвердження Концепції розвитку педагогічної освіти : Наказ Міністерства освіти і науки України від 16.07.2018 № 776. URL: [https:// mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennyakonceptsiyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti](https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennyakonceptsiyi-rozvitku-pedagogichnoyi-osviti).

14. Проценко А.А. Формування професійної компетентності майбутніх учителів фізичної культури у процесі виробничої практики: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04. Кропивницький, 2018. 20 с
15. Рекомендації про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України. Київ : Державна наукова установа «Інститут інноваційних технологій і змісту освіти», 2013. 27 с.
16. Семенов О. М., Шамунова К. Підготовка майбутнього учителя початкової школи до педагогічної практики в умовах COVID-19: проблеми та шляхи вирішення. *Scientific Journal of Polonia University*. Czestochowa, 2020. № 38 (1–2). С. 196–203. URL: <http://repository.sspu.edu.ua/handle/123456789/9494>
17. Формування готовності майбутніх учителів до інноваційної діяльності: теорія і практика / Авт. кол. : О. І. Огієнко, Т. Г. Калюжна, Л. О. Мільто, Ю. Л. Радченко, К.В. Котун. Київ, 2016. 258 с.
18. Шапран Ю. П., Довгопола Л. І. Практичний аспект професійної підготовки вчителів біології : [монографія]. Переяслав: ФОП Домбровська Я. М., 2020. 198 с.

References

1. Antonova O.Ye. Praktyko-orientovanyi pidkhid u formuvanni profesiinoi maisternosti maibutnoho vchytelia : monohrafiia [A practice-oriented approach to the development of a teacher's professional mastery : a monograph]. *Teoriia i praktyka profesiinoi maisternosti v umovakh tsilezhyttievoho navchannia / za red. O. A. Dubaseniuk*. Zhytomyr : Vyd-vo Ruta, 2016. S. 262-285.
2. Vorovka M. I., Protsenko A. A. Pedahohichna praktyka yak zasib formuvannia profesiinoi maisternosti vchytelia v umovakh reformuvannia osvity [Pedagogical practice as a means of shaping the professional skills of teachers in the context of educational reform] 2020 r. # 69. Т. 2. S. 57-61. URL: http://www.pedagogy-journal.kpu.zp.ua/part_
3. Hordiichuk O. Ye. Praktychna pidhotovka maibutnoho vchytelia pochatkovoї shkoly do inkluzyvnoho navchannia uchniv: suchasnyi stan i shliakhy kompleksnoho onovlennia [Practical preparation of primary school teachers for inclusive education: Current status and steps towards comprehensive renewal]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M.P. Drahomanova. Serii 19. Korektsiina pedahohika ta spetsialna pedahohika*. #38. 2019. S. 66 – 73.
4. Dudnyk N. Rol pedahohichnoi praktyky u formuvanni profesiinykh kompetentnosti maibutnoho vchytelia [The role of educational practice in shaping the competencies of the future teacher]. *Problemy pidhotovky suchasnoho vchytelia*. 2017. Vyp. 16. S. 129-135. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ppsv_2017_16_18
5. Yevtukh M.B. Rol pedahohichnoi praktyky u pidhotovtsi maibutnoho vchytelia [The role of pedagogical practice in the training of future teachers.]. *Scientific discoveries: projects, strategies and development: Collection of scientific papers «ΛΟΗΟΣ» with Proceedings of the International Scientific and Practical Conference (Vol. 2), October 25, 2020 r., # 69, T. 2. 61 2019*. Edinburgh, UK: European Scientific Platform. S. 140–143. URL: http://lib.iitta.gov.ua/717595/1/24-63-PB-140-143_Tezy_M.B.%20Yevtukha.pdf
6. Zarubizhnyi dosvid profesiinoi pidhotovky pedahohiv [International experience in teacher training] : analitichni materialy / Avsheniuk N.M., Diachenko L.M., Kotun K.V., ta in. Kyiv: DKS «Tsentr», 2017. 83 s.
7. Kademiia M.Yu., Parkhomenko V. A., Habriichuk L.E. Yevropeyskyi dosvid uprovadzhennia dualnoi formy navchannia [European experience in the implementation of dual forms of education]. *Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu imeni Mykhaila Kotsiubynskoho. Serii Pedahohika i psykholohiia*. 2021. Vypusk 66. S.116 -122.
8. Kazakova N.V. Orhanizatsiino-metodychni zasady praktyky studentiv-filolohiv u vyshchii shkoli [Organisational and methodological guidelines for the practice of high school students in philology]. *Pedahohichni dyskurs*. Vypusk 20, 2016. Pedagogical Discourse, Issue 20, 2016. S. 72- 77.
9. Korsikova K. H. Refleksii maibutnikh pedahohiv yak komponent uspishnoho prokhozhenia pedahohichnoi praktyky [Reflexivity of prospective teachers as a component of successful educational practice] *Zb. Nauk. Prats Pedahohichni nauky* 2. 2018. S. 159-162 <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/704765.pdf>
10. Ohienko M.M., Lysenko L.L. Nastupnist v pedahohichnii praktytsi y bezperernist poshuku profesiinykh kompetentnosti yak osnova zrostantia maibutnoho vchytelia fizychnoi kultury [The continuity of pedagogical practice and the continuous search for professional competences as the basis for the development of the future physical education teacher]. *Visnyk Chernihivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu*. Serii : Pedahohichni nauky. Fizyчне vykhovannia ta sport. 2016. Vyp. 139(1). S. 349–353.
11. Pedahohichna Konstytutsiia Yevropy [The Pedagogical Constitution of Europe]. URL: <https://svitovid6.webnode.com.ua/news/pedagogichna-konstitutsiya-jevropi/>
12. Pedahohichna osvita i profesiina pidhotovka v suchasnomu sotsiokulturnomu seredovyshchi [Pedagogical education and vocational training in today's socio-cultural environment] : [monohrafiia] / Za zah.red. Tovkanets H.V. Mukachevo: Redaktsiino-vydavnychi tsestr MDU, 2018 302 s.
13. Pro zatverdzhennia Kontseptsii rozvytku pedahohichnoi osvity [Approval of the Concept of Development of Teacher Education]: Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 16.07.2018 # 776. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennyakoncepciyi-rozvytku-pedagogichnoyi-osviti>.
14. Protsenko A.A. Formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnikh uchyteliv fizychnoi kultury u protsesi vyrobnychoi praktyky [Forming the professional competence of future physical education teachers in the process of industrial practice]: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk: spets. 13.00.04. Kropyvnytskyi, 2018. 20 s
15. Rekomendatsii pro provedennia praktyky studentiv vyshchikh navchalnykh zakladiv Ukrainy [Guidelines on internships for students of higher education institutions of Ukraine]. Kyiv : Derzhavna naukova ustanova «Instytut innovatsiinykh tekhnolohii i zmistu osvity», 2013. 27 s.